

Knjiga o stripu: **Stripovi koje smo voleli**

Umeće ljubavi

U odličnoj tehničkoj opremi, na preko trista stranica masivne knjige, u ovom svojevrsnom strip leksikonu sakupljeno je blizu četiri stotine stripova od gotovo dvestotinak crtača i sličnog broja scenarista sa jugoslovenskog prostora koji su stvarali tokom XX veka, ali i u državama nakon velikog raspada

KADA NEKO BIRA, osnovna pitanja su ko bira (da, i to je važno, objasniću), kako bira i sa kojim ciljem. Koji zadatak sebi postavlja? Nema nepristrasnog kritičarskog čina. Svaka kritika operiše s vrednostima i smeštanjem dela u vrednosni kontekst. Pošto počiva na vrednovanju, nije niti može biti rezultat naučne objektivnosti, egzaktnih eksperimentalnih pretpostavki, opovrgavanja i opovrgljivosti (lakoj lane, diri, diri dane, što bi rekao Poper). Egzaktni vrednosni sudovi ne postoje, za neupućene. Autori više nego relevantne i impozantne knjige o kojoj pišem su u tom pogledu eksplicitni, rezultat svog višegodišnjeg rada nazivaju kritičkim, vrednujućim leksikonom koji su nepretenciozno nazvali *Stripovi koje smo voleli* (izdavač Omnibusstrip, Beograd) sa već znatno više obavezujućim podnaslovom: "Izbor stripova i stvaralaca sa prostora bivše Jugoslavije u XX veku". A sam naslov je topao, ali varljiv. Moglo bi se pomisliti da je reč tek o autorima "ljubiteljima", ali ta simpatična reč označava sve i svašta. Kompetentni ljubitelj znači nešto već mnogo određenije i pokreće smesta pitanje *metode ljubiteljstva*. Na veliku sreću i polzu čitateljstva, tu se autori nisu poklizarali.

U odličnoj tehničkoj opremi, na preko trista stranica masivne knjige (formata većeg od A4 i složenog preloma primerenog svojoj svrsi), sakupljeno je blizu četiri stotine selektovanih stripova od gotovo dvestotinak crtača i sličnog broja scenarista. Poredak nije hronološki nego abecedni, po crtačima. Leksikon, ne retorički nego zaista, obuhvata kompletan bivši jugoslovenski prostor u dvadesetom veku, prateći razvoj medija i u državama nakon velikog raspada. Slovenačkih autora, da uzmem nasumičan primer, ima jedanaest, od kojih zaista jesu svi relevantni, sa čime se u prvim komentarima slaže i Iztok Sitar, autor i istoričar slovenačkog stripa. Termin "jugoslovenski", kada je korišćen u knjizi, korišćen je isključivo tehnički, bez ikakvih primisli koje bi se ticale geopolitičke situacije ili bilo čijih nacionalnih osećanja. Postoji jedna sjajna rečenica

u uvodu knjige: "To su sve teme koje se ne tiču predmeta knjige, čija jedina ambicija jeste da slavi stripove i njihove stvaraoce." Kriterijumi selekcije bili su kvalitet crteža i scenarija, originalnost, uticaj na druge autore, popularnost i postojanost tokom vremena.

TROJICA U MRAKU: Pristupiti ovakvom sebi postavljenom zadatku je više nego ozbiljna stvar, i više nego iscrpljujući višegodišnji poduhvat. Postoji, međutim, i nešto drugo. Neki to zovu renome, a misli se na minuli i još trajući javni rad selektora. Sva trojica koautora (Zdravko Zupan, Živojin Tamburić, Zoran Stefanović) ga imaju, a Zdravko Zupan kao retko ko u ovom mediju. Reč je o njegovom istoriografskom i kritičkom poznavanju, odmerenosti, zrelosti sudova koje je pokazao u knjigama, međašima ove vrste literature: *Istoriji jugoslovenskog stripa 1* (1986) i *Veku stripa u Srbiji* (2007), kao i u mnoštvu tekstova i organizovanju izložbi ključnih za ovaj medij.

Izvorna ideja i energija potiče od Živojina Tamburića. Strasan sakupljač stripova, čovek koji nije pisao puno, ali je pisao kvalitetno i s poznavanjem stripa, znao je da izabere najpouzdanijeg koautora u ovom ambicioznom poduhvatu,

obrativši se Zupanu. Tokom rada na knjizi priključio im se Zoran Stefanović, pisac, scenarista i kritičar stripa, najmlađi među njima, a koji je uneo dodatni metodološki rigor, neophodan u ovakvom izdanju. "Interaktivnosti", odnosno ukrštenim referencama leksikona, pečat daju impresivan indeks i tematski raščlanjen spisak literature, mada ima povremenih omaški, izostavljanja ili zakoračivanja u XXI vek. Knjiga je nesumnjivo ojačana grupnim autorstvom obuhvatajući tri različite generacije pažljivih strip-skih čitača. Borhes je jednom prišapnuo planetarnoj čitalačkoj kulturi da zna koliko je teško postati veliki čitalac i da je upravo to jedna od njegovih velikih životnih ambicija. Čitanje se daleko uči, mada se ne može *nijekati* da u tome izvesnog udela ima talenat.

Formalni element odrednice u ovakvim enciklopedijskim knjigama je ključan. Kažem enciklopedijskim, jer u jednom svom sloju ova knjiga ima taj karakter. Ime crtača, scenariste, podaci o rođenju i smrti (ako je biće smrtno), žanr, dužina dela, kompletni podaci o prvom objavljivanju i izdanje sa koga je vizuelni materijal skeniran.

MAUROVIĆ, KORDEJ, KERAC:
Stari mačak, Stranac, Kobra

Formalna odrednica ima ključne reči prevedene na engleski, što je neophodno za inostrane korisnike kojih će svakako biti, o čemu smo se osvedočili i na IX Međunarodnom salonu stripa u beogradskom SKC-u početkom ovog meseca.

ZAISTA VOLETI: No, pored formalnog dela odrednice, tu su vizuelni uzorak dela i selekcija fragmenata kritike o datom delu. Ovaj poslednji element bitno menja čitavu prirodu knjige, što nam govori da je osnovna ideja u stvari sjajna. Pokazati ne samo koliko ima značajnih dela nego i koliko je razvijena misao o njima, a ona nam govori o prirodi recepcije, i ponekad, na koji način rast stripovnog izražavanja prati rast svesti o tom izražavanju, kao i o povratnoj magnetnoj sili te svesti na samo stvaranje stripa. Dakle, šta i kako radimo ako se izražavamo u/o ovom mediju. O čemu govorimo kad govorimo o stripu, da parafraziram Karvera.

Tamburić često pominje i inspiraciju koju je našao u delu Pola Graveta (Paul Gravett) i prijateljstvu s njim. Posebno u Gravetovoj knjizi *Grafički romani, priče koje će vam promeniti život*. Gravet je, usput, jedan od (naj)važnijih strip kritičara na Planeti, a upravo je izašla njegova knjiga *1001 strip koji morate da pročitate pre no idete mreti*. Zdepasta buca na devetsto šezdeset stranica. Taj isti Gravet napisao je predgovor za *Stripove koje smo voleli*. Upravo Gravet bio je početna inspiracija da se izradi knjige priđe s razrađenom metodologijom i punom svešću o zamkama ovakve vrste knjiga, svesti koja pomaže da se one većim delom izbegnu. Svest o mogućnostima i ograničenjima je najjača kada je izgovorena, štavise stavljen u prvi plan. A svaki pristup nešto pokriva, a nešto mora da ostavi nepokriveno i neke probleme sa sobom donosi.

Biblioteke bez stripova

Gorka čorba

Strip izdavači u Srbiji su se pobunili zato što na ovogodišnjem, nedavno završenom konkursu za otkup knjiga za biblioteke, koji je raspisalo Ministarstvo kulture, nije otkupljen nijedan strip. Ne zna se zašto

Svake godine ministarstvo zaduženo za kulturu u Srbiji (trenutno se zove Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva) raspisuje konkurse putem kojih otkupljuje nove naslove iz književnih i umetničkih kategorija. Te publikacije se nakon toga uklapaju u budžete svake od 178 republičkih biblioteka na čijim policama publikacije i završe. Na ovogodišnjem i nedavno završenom konkursu, nije otkupljen nijedan strip. Ne zna se zašto.

Javnost za to ne bi ni saznala da se izdavačke kuće stripova nisu udružile i poslale nadležnom ministarstvu otvoreno pismo (objavljeno u "Politici" od osmog oktobra). Nakon toga, saznali smo da stripovi nisu otkupljeni ni 2009. godine, ali polemike tada nije bilo jer su i izdavači stripova verovali da Ministarstvo pokušava da uštedi. Posledica je da ako želite čitati stripove – morate da ih kupite. Ako u celu čorbu ekonomsko-političke situacije dodate malo ekonomske krize, malo crnog tržišta i monopola, začinite s hroničnom nepopularnošću stripa u Srbiji, dobićete ogroman kazan problema za one koji strip prave u Srbiji.

U Ministarstvu kulture, informisanja i informatičkog društva nisu uspeali da do zaključenja ovog broja pronađu odgovorne koji bi odgovorili na pitanja zašto nijedan strip nije kupljen za biblioteke. Rečeno je jedino da je odgovornost na petočlanoj komisiji koju bira upravo Ministarstvo.

U komentarima ispod pomenutog otvorenog pisma na sajtu "Politike" pitaju se kolika je vrednost stripa u papirima i očima nadležnog Ministarstva. Svetski intelektualci su to praktično razjasnili još 1992. kada je strip "Maus", Arta Spigelmana, dobio Pulicerovu nagradu; ili kada je, devet godina kasnije, "Džimi Korigan, najpametnije dete na svetu", autora Krisa Vera, dobio književnu nagradu londonskog "Gardijana".

Najviše od svih odjekuje komentar čitaoca Marka Stojanovića: "Zaista je krajnje vreme da u ovoj državi deveta umetnost prestane da bude deveta rupa na svirali."

Mirko Rudić

Ono što je dobro, čak odlično, već je na prvi pogled vidljiv izostanak predrasuda prema najrazličitijim grafičkim stilizacijama, kao i bilo klasično žanrovskim bilo eksperimentalnim pripovedačkim usmerenijima. To je neizostavan, prvi korak u zadobijanju poverenja u ovu knjigu-leksikon.

Autorsko trojstvo, tri srodna ugla recepcije, postigli su zdrav konsenzus koji je obuhvatio lavovski deo svega relevantnog u domaćem stripu onog tamo veka, onog što se zaista može voleti i poštovati.

Neke aporije u strukturisanju ove knjige bile su neizbežne. Nejednaka dužina izabranih stripova stvara nemogućnost lineranog, odnosno kvantitativnog zaključivanja, te posvećeni prostor nekom delu nije uvek direktno proporcionalan relevantnosti dela. Međutim, nije ni reč o strogoj hijerarhiji onoga što je ušlo u knjigu, to srećom nije bila ni namera.

Sledeći ispit koji je ova knjiga uspešno prebrodila je vizuelni materijal koji je više nego studiozno biran. Vodilo se računa o reprezentativnosti izabranih prizora za autora i strip, kao i da se dobije najbolji mogući kvalitet reprodukcije dela, što je posebno bio mukotran posao kad je reč o stripovima pre Drugog svetskog rata. Čitava istorija diskurzivne literature o stripu na ovom podneblju pokazuje koliko se puta padalo upravo na ovom ispitu – pričati o vizuelnom uz zanemarivanje snage vizuelnog argumenta. *Stripovi koje smo voleli* iskazali su punu vernost vizuelnom aspektu medija.

Zoran Đukanović

